

خدیجه(س)

در آینه رفتار و گفتار پیامبر خدا(ص)

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا جعفری
عضو هیئت علمی دانشگاه قزوین

حضرت خدیجه بنت خویلد^(س) نخستین همسر آخرین پیامبر خدا حضرت محمد^(ص) از زنان نمونه در ادیان ابراهیمی است. حضرت خدیجه^(س) نه تنها برای ما که مسلمان هستیم و به ایشان ارادت داریم در زمانه ما شناخته شده است بلکه در دوران و عصر خود نیز از افراد مشهور و توانای شهر بودند. ایشان بهترین همسر پیامبر^(ص) و انسانی کامل و جامع صفات زیبای اخلاقی بودند.

حضرت خدیجه^(س) نخستین انسانی است که به پیامبر خدا^(ص) ایمان آورد و با وی زندگی کرد و پشتیبان و همراه ایشان بود و تا رحلت بر این عهد و پیمان خویش وفادار ماند. عایشه، کوچک‌ترین همسر پیامبر خدا، خاطرات روشنگر و ماندگاری که از رفتار و گفتار پیامبر خدا در هنگام یادآوری حضرت خدیجه داشته، گزارش کرده است و این گزارش‌ها منبع مهمی در شناخت ابعاد شخصیت این زن نمونه است. عایشه گفته است: کان رسول...! اذا ذکر خدیجه لم یسام من ثناء علیها و استغفار لها؛ پیامبر خدا زمانی که از خدیجه یاد می‌کرد، هرگز از ثنا و ستایش از وی و طلب مغفرت و استغفار برای وی به ستوه نمی‌آمد و دلگیر و خسته نمی‌شد.

توجه به این حقیقت که پیامبر خدا همواره از حضرت خدیجه ستایش کرده و برای او استغفار می‌کرده‌اند و از این کار هرگز به تنگ نیامده و خسته نمی‌شده‌اند، جایگاه عالی همسر نمونه پیامبر خدا را نشان می‌دهد. عایشه در ادامه همین گزارش می‌گوید: روزی پیامبر خدا از خدیجه یاد کرد و او را ستود. غیرت مرا واداشت که به پیامبر گفتم: خداوند به جای آن زن که سنی از وی گذشته بود، به تو عوض داده است. دیدم پیامبر خدا به شدت خشمگین شد. من پشیمان شدم و گفتم: بارخدا! اگر خشم پیامبر^(ص) را برگردانی، تا زنده‌ام، از خدیجه به بدی یاد نخواهم کرد. چون پیامبر خدا حال مرا دید، فرمود: کیف قلت؟ و ...! لقد أمنت بی اذ کفر الناس و أوتنی اذ رفضنی الناس و صدقتنی اذ کذبتی الناس و رزقت منی الولد حیث حرمتموه؛ چه گفتی؟ چه حرفی بود که زدی؟ چگونه این سخن را گفتی؟ به خدا سوگند خدیجه به من ایمان آورد زمانی که مردم کفر ورزیدند و به من پناه داد زمانی که مردم مرا ترک کردند و رها ساختند و مرا تصدیق کرد هنگامی که مردم مرا تکذیب کردند و از من فرزند روزی‌اش شد زمانی که شما محروم گشتید. (اسد الغابه فی معرفه الصحابه، ج ۵، ص ۴۳۸ * بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۱۲).

عایشه پس از نقل این سخنان پیامبر خدا یادآوری می‌کند که پیامبر خدا یک ماه پیوسته صبحگاهان و شبانگاهان این سخنان خود را برای من تکرار کرد. این داستان راستان که گزارشگر آن، عایشه همسر پیامبر خداست، شخصیت بی‌نظیر حضرت خدیجه^(س) را روشن می‌کند و سیمای تابناک و امتیازات بی‌همتای وی را نشان می‌دهد. برای پیروی و الگو برداری از ایشان در جای جای زندگی برای همه انسان ها درس نهفته است.

ستایش و استغفار دائمی پیامبر^(ص) و خستگی ناپذیری در ستودن خدیجه کبری، حقیقت بزرگی است که عایشه از نزدیک مشاهده کرده است و آن را گزارش می‌کند. پیشگامی در اسلام و ایمان به خدا و پیامبر^(ص)، حمایت و پشتیبانی پایدار از رسول خدا، تصدیق رسالت حضرت محمد^(ص) و داشتن فرزندان از پیامبر^(ص)، به‌ویژه حضرت فاطمه زهرا^(س) و ادامه نسل و ذریه پیامبر^(ص) از ایشان، چهار امتیاز بی‌نظیر حضرت خدیجه^(س) است. هیچ‌یک از همسران پیامبر^(ص) و زنان جهان، این ویژگی‌های بزرگ و تاریخی و سرنوشت‌ساز را نداشته‌اند. غضب و خشم شدید پیامبر^(ص) خدا از کمترین بی‌ادبی نسبت به شخصیت حضرت خدیجه ازسوی عایشه، به گونه‌ای که وی به سرعت پشیمان می‌شود و از خداوند رفع آن خشم را می‌طلبد و عهد وی بر عدم تکرار آن، علاقه فراوان رسول...! به این بانوی نمونه در ایمان و تقوا و ایثار را آشکار می‌سازد.

اعتراف همسر پیامبر^(ص) عایشه به تکرار سخنان پیامبر خدا در توصیف حضرت خدیجه^(س)، بلندی مقام و درجه ایشان در نزد خدا و پیامبرش را می‌رساند. تأمل و درنگ در این واقعیت که پیامبر خدا اوصاف چهارگانه حضرت خدیجه را صبحگاهان و شبانگاهان یک ماه پیوسته بر عایشه بازمی‌گفته‌اند، اهمیت و بزرگی این صفات را می‌فهماند. در این حکایت، سیره و روش برخورد پیامبر خدا با یاد خدیجه، در دوران پس از رحلت ایشان نمودار است. براساس همین امتیازات الهیّ حضرت خدیجه بود که سال رحلت وی را رسول خدا عام‌الحزن نامیدند(بحارالانوار، ج ۱۹، ص ۲۵). باید این شخصیت محبوب پروردگار و چهره ماندگار را شناخت و سبک زندگی اسلامی را از وی آموخت و به رستگاری و سعادت در دنیا و آخرت رسید.

بیرس و بدان

روزهداری و سفر

در این ستون به پرسش‌های شما درباره حکم مسائل مختلف از نظر شرعی پاسخ خواهیم داد. شما مخاطبان گرامی می‌توانید پرسش‌های خود را به‌شماره پیامک ۳۰۰۰۷۲۸۹ یا ما در میان بگذارید.

● **سؤال:** من قبل از ظهر برای کاری مسافرت کردم و در مسیر رفت، نتوانستم قبل از اذان به حد ترخص برسیم. کاری که روزه را باطل کند، هم انجام ن‌دادم. حکم روزه‌ام چیست؟

● **پاسخ اجمالی:** اگر روزه‌دار بعد از اذان ظهر از وطن خارج شود و به سفر رود، روزه‌اش صحیح است و برخی مراجع، محدوده اطراف شهرها(تا قبل از حد ترخص^۱) را عرفاً در حکم وطن شمرده‌اند و بر این اساس، در فرض سؤال که روزه‌دار تا قبل از اذان ظهر، از حد ترخص وطنش خارج نشده است، روزه‌اش را صحیح دانسته‌اند.

اما گروهی از مراجع^۲ می‌گویند: چنانچه هنگام اذان ظهر در جایی باشد که عرفاً جزو وطنش به‌شمار نمی‌رود – اگرچه به حد ترخص نرسیده باشد – روزه‌اش باطل است.

آیت...العظمی‌خامنه‌ای،

در فرض سؤال که به حد ترخص نرسیده، باید روزه نگه دارد و روزه‌اش صحیح است.

آیت...العظمی سیستانی،

اگر هنگام اذان ظهر داخل شهر نبودید، روزه صحیح نیست.

آیت...العظمی شبیری زنجانی،

اگر هنگام اذان ظهر در وطن نباشید، روزه باطل است.

آیت...العظمی صافی گلپایگانی،

چنانچه قبل از ظهر از حد ترخص خارج نشده باشید، روزه‌تان صحیح است.

آیت...العظمی مکارم شیرازی،

روژه شما درست نیست، بعدا قضای آن را به جا آورید.

۱. منظور از حد ترخص مکانی است که در آنجا آخرین منازل مسکونی شهر دیده نمی‌شود. ۲. آیات عظام سیستانی، شبیری زنجانی و مکارم شیرازی.

شکر

۱۳ آذرماه ۱۳۹۲
۱۰ رمضان ۱۴۱۴
شماره ۳۵۰

SHAHNARNEWS.IR

روزه

بررسی جلوه‌هایی از سیره و فضایل حضرت خدیجه(س) به مناسبت سالروز وفات ایشان در ماه رمضان

سلام خدا بر مادر همه مؤمنان

آئمه مستقیمی^(ع) دهمین روز از ماه مبارک رمضان در تقویم مذهبی ما، عزادار فقدان بانویی است که اگر نبود فداکاری، گذشت و همراهی ایشان، چه بسا نهال نوپای اسلام لطمه می‌دید. خدیجه‌کبری^(س)، بانویی که اسلام و مسلمین تا قیام قیامت مدیون او و دختری هستند که در دامان خود پرورش داد. به مناسبت این روز با حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی رضایی تهرانی، استاد حوزه و دانشگاه و عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم^(ع)، گفت‌وگو کرده‌ایم.

مصاحبه

هرگز بت پرست نبود

بی‌بی خدیجه کبری^(س)، ام‌المؤمنین و همسر دلبدن پیامبرگرامی اسلام^(ص)، از پاک‌ترین قبایل عرب یعنی از قریش و بنی‌هاشم است. نیاکان او همه از بزرگان عرب به حساب می‌آیند. پدرش، بزرگ قبیله و مادرش هم از بانوان عظیم‌الشأن قریش بودند. حضرت خدیجه^(س) درکنار زندگی عادی در میان قبیله، به دلیل شرایط خاص، بازرگانی موفق نیز بود و از زنان ثروتمند عرب به‌شمار می‌آمد و عقیقه، تقیه، امیره‌القریش و خدیجه کبری نامیده می‌شد. به گزارش تاریخ، ایشان حتی قبل از اسلام به بت‌ها ایمان نداشت و برامت و ملت ابراهیم خلیل^(ع) بود.

خدا به او سلام می‌رساند

بنابر روایات پیامبر^(ص)، ایشان جزوزنان برتر عالم است، یعنی حضرات حوا، ساره، هاجر، مریم و خدیجه^(س) و فاطمه^(ع). (البته درباره حضرت حوا اختلافاتی وجود دارد). رسول خدا^(ص) در عظمت‌شأن خدیجه‌کبری^(س) می‌فرماید: «مقام ایشان به قدری بزرگ است که هرگاه جبرئیل بر من نازل می‌شد، در رأس آن‌ها که خدا به‌شان سلام رسانده بود، به خدیجه^(س) سلام و درود می‌فرستاد». خدیجه کبری^(س)، به‌عنوان اولین همسر پیامبر^(ص)، بسیار مورد احترام آن حضرت بود و تا ایشان در قید حیات بودند، پیامبر^(ص) به احترامشان همسری اختیار نکردند و سال وفات ایشان و حضرت ابوطالب^(ع) در مکه را «عام الحزن» یعنی سال غم و اندوه نامیدند.

پیش قدمی در ازدواج با پیامبر(ص)

یکی از فرازهای مهم حیات بابرکت حضرت خدیجه^(س)، پیش‌قدمی ایشان در ازدواج با پیامبر^(ص) و انتخاب آن حضرت به‌عنوان همسر است. ایشان نشان دادند که سنت خواستگاری مرد از زن، اسلامی نیست و زن می‌تواند اگر مردی را از نظر ایمان، صداقت، دست‌ودلبازی و کرامات اخلاقی مناسب دید، خود پیشنهاد ازدواج را مطرح کند؛ چنان‌که حضرت خدیجه^(س) همین کار را کردند. درباره اینکه حضرت خدیجه^(س) پیش از پیامبر^(ص) همسر داشته‌اند یا خیر، اختلاف نظر وجود دارد.

یتیم‌نواز و مهربان

مشهور است ایشان دوبار قبل از رسول خدا^(ص) ازدواج کرده بودند و از آن‌ها فرزندان هم داشتند که بعدها فرزند خوانده حضرت رسول^(ص) شدند، اما «سیدمرتضی» در کتاب «الشافی» و در معاصر هم مرحوم «سیدمرتضی عاملی» ثابت کرده‌اند که حضرت خدیجه^(س) پیش از پیامبر^(ص) ازدواج نکرده بود و آن فرزندان، مربوط به خواهر او و دیگران بوده‌اند و آن بانوی مکرم به دلیل ثروت، بهزیستی کوچکی در خانه ایجاد کرده بود و کودکان بی‌سرپرست را در منزلش سرپرستی می‌کرد و پیامبر^(ص) هم با آن‌ها تعامل پدرا نه داشتند.

مادر برترین بانوی عالم

از مهم‌ترین افتخارات حضرت خدیجه^(س) این است که ایشان اول مسلمان عالم هستند و اسلام‌آوری‌شان حتی قبل از علی بن ابیطالب^(ع) و بدون هیچ اصراری از سوی پیامبر^(ص) و به خواست خودشان بوده است و بعد از مسلمان شدن هم، همه وجودشان را و نه فقط ثروت و دارایی خود را در اختیار اسلام گذاشتند، تاجایی‌که در هنگام وفات به کفنی محتاج بودند و از پیامبر^(ص) خواستند ایشان را در لباس خود کفن کنند. از دیگر افتخارات خدیجه کبری^(س) به تعبیر قرآن، «ام‌المؤمنین» بودن است. آن حضرت، مادر برترین بانوی عالم، یعنی حضرت زهرا^(س) مرضیه^(ع) هستند و در دامان خود فاطمه‌ای را پرورش دادند که «سیده‌النساء العالمین» و «ام‌البیها» لقب گرفت.

کثیرالعبادت

حضرت خدیجه^(س) فضایل اخلاقی فراوانی دارند، مثل کثرت عبادت، ایشان در راه عبادت خدا بسیار موفق عمل کردند و از زنان پرهیزکار و عابد که عبادتشان کمیت و کیفیت داشت، شناخته می‌شوند. برای حضرت خدیجه^(س) شش یا هشت فرزند نقل شده که اختلاف است فرزندان خود او بودند که در کودکی از دنیا رفتند یا فرزند خوانده بودند و در دامانشان بزرگ شدند. اما درباره حضرت فاطمه^(ع) مسلم است که ایشان، فرزند خود حضرت خدیجه^(س) هستند.

حامی مالی اسلام

بنا بر تصریح و گزارش‌های تاریخی، دین خدا با سه عامل رشد کرد، اول: اخلاق محمدی، دوم: مال خدیجه‌کبری^(س) که در اختیار پیامبر^(ص) قرار گرفت و سوم: شمشیر علی بن ابیطالب^(ع) که هر صدای مخالف را در نقطه خفه کرد. خدیجه بنت خویلد، همسرگرامی پیامبر^(ص)، بعد از فرزندش حضرت زهرا^(س) دومین زن عظیم‌الشأن و باکرامت عالم است؛ چه اینکه در خیرات و میرات و دستگیری از فقرا، الگو شناخته می‌شود.

الگوی موفق برای زنان فعال اقتصادی

اگرچه مادر معرفی اسوه و الگو برای زنان، شخصیتی همچون حضرت زهرا^(س) مرضیه^(ع) را داریم که حتی حضرت خدیجه^(س)، مادرشان، به مقام آن بانوی بزرگوار غبطه می‌خورد و سیده‌النساء العالمین است، اما در سیره خدیجه کبری^(س) هم درس‌های فراوانی برای الگوگرفتن و عمل وجود دارد. حضرت فاطمه^(ع) هیچ‌گاه به مسائل اقتصادی ورود مستقیم نمی‌کردند و تنها اندک زمانی، فذک در دست ایشان بود اما حضرت خدیجه^(س) بازرگانی موفق بودند و همین فعالیت اقتصادی‌شان، بهترین الگوست.

الگوی گره‌گشا برای همسران مسئولان

تسلیم محض بودن در مقابل پیامبر^(ص)، عفت و خانه‌داری و تربیت فرزند و تعامل با شخصیتی مثل رسول خدا^(ص) که ذواباد و دارای وجود شخصیتی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بودند، به‌ویژه برای همسران مسئولان ما می‌تواند الهام‌بخش باشد. همان‌طور که گفته شد، یک بعد مهم سیره حضرت خدیجه^(س)، پیش‌قدم شدن برای ازدواج با پیامبر^(ص) است و این بعد از سیره ایشان، می‌تواند برای دختران ما که در سن ازدواج هستند، الگو باشد که اطرافیانی همچون پدر و مادر و دوستان خیراندیش و عاقل را واسطه کنند و به‌گونه‌ای شرایط ازدواج خود با جوانان متدین، خانواده‌دار و خوش‌اخلاق را فراهم کنند.

روشنا

حضرت محمد^(ص)، لَوْ يَغْلَمُ الْعَبْدُ مَا فِي رَمَضَانَ لَوَدَّ أَنْ يَكُونَ رَمَضَانَ السَّنَةَ. (بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۴۶)

حضرت محمد^(ص)، اگر بنده «خدا» می‌دانست که در ماه رمضان چیست [چه برکنی و وجود دارد] دوست می‌داشت که تمام سال، رمضان باشد.

ذکر

ولی اگر خدا جواب دعای ما را می‌دهد، نه برای این است که ما کسی باشیم، نه؛ خودش کار درست است؛

وَإِذَا رَأَتْ كَرَمَكَ طِمَعَتْ فَإِنْ غَفَوْتَ فَخَيْرٌ رَاجِعٌ وَإِنْ عَذَبْتَ فَخَيْرٌ ظَالِمٌ؛

«و چون به کرم بی‌پایان تو نظر می‌کنم، امیدوار می‌شوم، پس اگر مرا بیخشی، رواست که تو بهترین مهربانی و اگر عذاب کنی، ستم نکرده‌ای».

من چون به رحمت تو امید دارم، سراغ تو می‌آیم؛ وگرنه می‌دانم که اهل گناهم.

خُجَّتِي يَا...! فِي جُرْأَتِي عَلَى مَسَائِلِكَ مَعَ إِيْثَانِي مَا تَكُونُ جُودُكَ وَكَرَمُكَ؛

«حجت من بر جرئت درخواست حاجت از تو با آنکه کردارم همه ناپسند بوده است، همانا به خاطر کرم و بخشش توست و پناه آوردم».

ما اغلب این طوریم اما امام سجاد^(ع) در دعای ابو حمزه انگار راه را قشنگ‌تر نشان می‌دهند. حضرت می‌گویند همان اول راه برو سراغ خدا؛

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا أَذْعُو غَيْرَهُ وَ لَوْ عَوْتُ غَيْرَهُ لَمْ يَسْتَجِبْ لِي دُعَائِي؛

«سیاس خدای را که تنها او را به دعا می‌خوانم نه غیر او را و اگر از غیر او حاجت می‌خواستم، دعایم را مستجاب نمی‌کرد».

اگر ادرس را درست برویم، ناامید بر نمی‌گردیم؛

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا أَزْجُو غَيْرَهُ وَ لَوْ رَجَوْتُ غَيْرَهُ لَأَخْلَفَ رَجَائِي؛

«و سیاسی خدای را که به او چشم امید دارم نه به غیر او و اگر به غیرش امید می‌داشتم، مرا ناامید می‌کرد».

مانده‌ها خوب دست و پا ه ایمان را می‌زنیم، بعد موقع غرق شدن، یادمان می‌افتد که خدایی هم داریم....